

C 23903

A POZSONYI
MAGYAR KIRÁLYI ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM
1916/17. TANÉVI IRATAIBÓL.
2. FÜZET.

EX ACTIS UNIVERSITATIS SCIENTIARUM
REGIAE HUNGARICAE ELISABETHINAE POZSONYENSIS
ANNO MCMXVI—XVII.

— < FASCICULUS II. > —

A POZSONYI MAGYAR KIRÁLYI ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEMNEK
1916. ÉVI NOVEMBER HÓ 19-ÉN
DICSÓÚLT ERZSÉBET KIRÁLYNÉ NEVE NAPJÁN TARTOTT AVATÓ ÜNNEPE ALKAL-
MÁVAL MONDOTT

BESZÉDEK

ÉS

ELSŐ FERENC JÓZSEF ÚR Ó CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK
AZ EGYETEM REKTORÁHOZ INTÉZETT LEGKEGYELMESEBB VÁLASZA
AZ EGYETEM ÉS POZSONY SZ. KIR. VÁROS NEVÉBEN ALBRECHT FŐHERCEG ÚR
Ó CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FENSÉGE ÁLTAL AZ AVATÓ ÜNNEPÉLYRŐL KÜLDÖTT
HÓDOLATNYILVÁNÍTÁSRA.

ORATIONES

IN SOLLENNEM REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS ELISABETHINAE POZSONYENSIS
INAUGURATIONEM DIE XIX. NOVEMBRIS MCMXVI. ELISABETHAE PIAE RECORDATIONIS
REGINAE ONOMASTICO HABITAE

ET

RESPONSUM BENIGNISSIMUM SUAE CAESAREAE ET APOSTOLICAE
REGIAE MAJESTATIS FRANCISCI JOSEPHI I.,
AD HOMAGIUM SCIENTIARUM UNIVERSITATIS AC LIBERAE ET REGIAE CIVITATIS
POZSONY PER SERENISSIMUM CAESAREUM AC REGIUM ARCHIDUCEM ALBRECHT
OBLATUM RECTORI UNIVERSITATIS TRANSMISSUM.

POZSONY.

EDER ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

I.

ALBRECHT FŐHERCEG ÚR

Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FENSÉGÉNEK

MINT I. FERENC JÓZSEF ÚR Ő CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI
KIRÁLYI FELSÉGE LEGMAGASABB SZEMÉLYE KÉP-
VISELŐJÉNEK

AVATÓ BESZÉDE.

ORATIO INAUGURALIS

SERENISSIMI CAESAREI AC REGII ARCHIDUCIS

ALBRECHT

AUGUSTISSIMAE SUAE CAESAREAE AC APOSTOLICAE
REGIAE MAIESTATIS FRANCISCI JOSEPHI I. PERSONAE
VICEGERENTIS.

Ő császári és apostoli királyi Felsége, a mi legkegyelmesebb Urunk legmagasabb parancsára és képviselőjében benső örömmel veszek részt a pozsonyi Erzsébet-tudományegyetem felavatásán, mely alkalommal a katonai igazgatás átadja a magyar államnak a helyőrségi kórháznál szolgáló volt primási nyári palotát parkjával és előterével együtt.

A hadügyi kormányzat az egyetem céljára átadja az *Esterházy-gyakorlóteret*, melyen 1760-ban *Mária Teréziának* letette hűségi esküjét a magyar testőrség. Az a testőrség, mely a nagy királynő egyéniségéből kisugárzó varázstól eltelve, lángoló hazaszeretettől hevitve, új életre keltette a magyar irodalmat. Most új egyetemet emelünk a történelmi emléktől átítatott régi téren. Legyen az a magyar szellemi élet újabb szárnyalásának olyan hatalmas tényezője, mint amilyen Bessenyei és testörtársainak kezdése volt.

Az egyetemre átszáll ez az átalakítva is szép kastély, melyet Esterházy Imre hercegprimás diszítettett Donner Rafaellel. A helyreállítás művével ne

csak külső fényét nyerje vissza ez a pompás palota, hanem *töltse is be újra a művészet és művelődés megértésének és szeretetének szelleme*, mely a műpártoló érseket áthatotta. Most örömmel látjuk körünkben a primási székből utódját, ki a maga részéről is elősegítette, hogy a palota és a kertek ismét a művelődést szolgálják.

Szivesen hozza meg a katonai igazgatás is az átadás áldozatát, *mert annak a magyar intelligenciának művelését mozdítja elő, mely eszményi önfeláldozással és a tudás erejével küzd és vértzik királyáért és a haza nagyságáért.*

Pozsony, háromszáz éven át az ország közéletének középpontja, egyetemével Nyugatmagyarország szellemi gócpontja lesz. Bent a városban, de tágas területen egyetemi kertváros támad, hol majd testében, lelkében egészséges ifjúság készül a nemzet mostani dicsőséges harcához méltó jövő hatalmas feladataira.

A pozsonyi egyetem címében Erzsébet királynénak, a magyar lélek nagy megértőjének nevét viseli. Az ő áldott nevének mai ünnepén, Urunk és Királyunk képviselőjében a pozsonyi magyar királyi tudományegyetemet ezennel felavatom!

II.

CSERNAOCH JÁNOS

BIBÖRNOK, HERCEGPRIMÁS, ESZTERGOMI ÉRSEK ÚR
Ő EMINENCIÁJÁNAK

FELSZÓLALÁSA.

ENUNTIATIO

EMINENTISSIMI AC REVERENDISSIMI D. D.

JOANNI CARDINALIS CSERNAOCH,

INCLYTI REGNI HUNGARIAE PRINCIPIS-PRIMATIS ET ARCHI-
EPISCOPI STRIGONIENSIS.

Császári és Királyi Fenség!

Fenséges Asszonyom!

Mélyen tisztelt Közönség!

Mély hódolattal tudomásul vévén Ő császári és apostoli királyi Felségének legmagasabb elhatározását, amellyel a csász. és kir. hadi kincstár tulajdonában volt ingatlant a pozsonyi m. kir. Erzsébet-tudományegyetemnek tulajdonába átadja, örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy *a magyar nemzet nevében üdvözöljem Ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb személyének képviselőjét, császári és királyi Fenségedet*, aki a pozsonyi egyetem avató ünnepére a harctérről érkezett, ahol Fenséges édes atyjának legfőbb vezérlete alatt dicső emlékezetű nagybátyjának, boldogult Albrecht királyi hercegnek szellemében, fiatalon kezdi a hősök pályáját. Fenséged ma a béke egyik nagy művének jelöli meg a helyét. A harcot rövid időre megszakítva, a kulturális munkára hozza meg forrón szeretett agg Felséges Urunknak áldását. Fenségedben a hadseregnek üzenetét látjuk, hogy bizhatunk a végső győzelemben, amely elhozza a békét és a békével a magyar nemzeti művelődés fejlődésének lehetőségét. Azért lelkesedéssel sorakozunk ma Fenséged köré és kérjük, vigye hírül a mi dicső hadseregünknek a nemzet soha el nem muló háláját, kulturális érdekeinket védő dicső küzdelmeiért és törhetetlen bizodalmunkat az igaz ügy biztos győzelmében.

Üdvözlöm ma, Árpádházi Szt. Erzsébet ünnepén a pozsonyi m. kir. Erzsébet-tudományegyetemet ezen a történelmi helyen, ahol Magyarország primásainak Forgách Ferentől Károly Ambrus királyi hercegig kétszáz éven keresztül egyik otthona volt.

Forgách Ferenc gróf kertet telepített itt, hogy nehéz gondjai között abban szórakozást és üdülést találjon. Lippay György a kertet húsz éven át fejlesztette és diszitette. A nyári lakot Szász Keresztély, Esterházy Imre és Barkóczy Ferenc építették. Háborús időkben, amikor Magyarország a török igát nyögte, Magyarország hercegprimásai itt tünődtek, aggódtak. Itt szótték a terveket, mikép lehet Magyarországot megmenteni, kulturális életét megerősíteni. Itt járt az elődje által ültetett kertben a nagy Pázmány Péter, aki az egyetlen magyar tudományegyetemet megalapította, Lósy Imre és Lippay György, akiknek hagyatékából Pázmány egyetemén a teológiai és bölcsészeti fakultáshoz a jogi kart csatolták. Sőt a természettudományokat kedvelő Lippay alatt a pozsonyi primási kert valóságos tudományos intézet, botanikus kert volt, amelyet az egész akkori tudományos világ ismert.

Kedves ismétlődése a magyar történelemnek, hogy ma, háborús időben épen ezt a helyet veszi birtokába a m. kir. tudományegyetem s a nagy egyetemalapító primások méltatlan utódja is hozzájárulhat némileg, hogy a hercegprimásoknak mindig oly kedves Pozsony szab. kir. városban az egyetem megfelelő elhelyezést nyerhessen. A pozsonyi egyetem új telkéhez ugyanis a primást nemcsak történelmi emlékek, hanem a jognak szálai is fűzik. Mikor a pozsonyi primási nyári laknak és kertnek utolsó lakója, a nagy Mária Terézia unokája, Károly Ambrus kir. herceg, a beteg katonák lelki gondozása közben szerzett betegsége folytán kora ifjúságában elhunyt, a hercegprimási

széken hosszú vacantia következett, azután pedig a primások Esztergomban a Szt. István király által kijelölt ősi székhelyükre költöztek: a pozsonyi nyári lak és kert elvesztette eredeti rendeltetését. Hosszú éveken keresztül a katonai kincstár bérelte és katonai kórháznak használta. Végre Scitovszky János hercegprimás elhatározta annak eladását. Bár az ingatlant abban az időben háromszázezer forintra becsülték, a primás az 1859. évi olasz háború idején hazafias áldozatot akart hozni és a nyári lakot a kerttel együtt százezer forint vételárért felajánlotta a katonai kincstárnak. Ő császári és apostoli királyi Felsege a nagy-lelkü ajánlatért 1859. május hó 23-án legmagasabb elismerését nyilvánította és az ingatlan megvételét elrendelte. Az 1859. október hó 4-én kötött adásvételi szerződés kilencedik pontjában a hercegprimás a maga utódai számára kikötötte eladási áron az elővételi jogot az esetre, ha a kincstár az ingatlant magánosoknak eladja. *Erről az elővételi jogról a magam és utódaim nevében készségesen lemondottam, mikor az ingatlant a pozsonyi m. kir. Erzsébet-tudományegyetem részére kívánták megszerezni.*

Ez a darab föld, melyet a dicső mult annyi emléke megszentelt, amely az első magyar tudományegyetem alapítójának és továbbfejlesztőjének birtoka és kedves tartózkodási helye volt, nem kerülhet méltóbb kezekbe, mint az első magyar egyetem testvérhajtásának, a pozsonyi m. kir. egyetemnek kezébe. Úgy érzem, hogy az elővételi jogról való lemondással folytatom Pázmány, Lósy és Lippay nagy művét és megindultan gondolok az ő fényel övezett nevükre most, a világháború harmadik évében, a mikor Magyarország ismét léteért küzd, mint az ő idejünkben. Ők a vérvő nemzettestbe erős lelket neveltek. Azt akarjuk mi is, amikor a nemzet lelki művelésére új egyetemet állítottunk és azt minden áldozattal fejleszteni készek vagyunk.

Ennek az új egyetemnek tanárai és tanuló ifjúsága szivják magukba azt a királyhíű, hazafias és vallásos szellemet, amelyet e helyről a magyar király első tanácsosai, az ország első zászlósurai és Magyarország főpapjai ápoltak. Emlékezzenek a szenvedésekre, amelyeket ebben a volt katonai kórházban hős katonák nagy lélekkel elviseltek s tanítanak és nevelődjenek az itteni földhöz, a falakhoz tapadt tradíciók szerint. Azok a lelki erők, amelyek a tizenhetedik és tizennyolcadik század szenvedései után visszaállították a szabad Magyarországot, meg is védik azt minden ellenség ellen és fentartják időtlen időkig. A pozsonyi m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem, a fiatal Alma Mater Posoniensis, a magyar nemzetnek eme legujabb kulturális nagy alkotása, Isten segítségével floreat, crescat et augeatur!

III.

BÁRÓ KROBATIN SÁNDOR

VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI KÖZÖS
HADÜGYMINISZTER

BESZÉDE,

MELLYEL A POZSONYI CS. ÉS KIR. HELYÖRSÉGI KÓRHÁZ ÉPÜLETÉT
(VOLT PRIMÁSI NYÁRI PALOTA) ÉS AZ ESTERHÁZY-GYAKOLÓTERET
AZ EGYETEM CÉLJAIRA ÁTADJA.

ALEXANDRI L. B. KROBATIN,

S. C. ET R. A. MAIESTATIS ACTUALIS INTIMI CONSILIARII, NE-
GOTIORUM BELLICORUM COMMUNIORUM C. ET R. MINISTRI

ORATIO,

QUA AEDIFICIUM XENODOCHII MILITARIS POZSONYENSIS (OLIM
DOMUS AESTIVAE PRIMATIALIS) ATQUE PLATAEAM EXERCITATI-
ONUM ESTERHÁZIANAM IN FINES UNIVERSITATIS COMMITTIT.

Császári és Királyi Fenség!

Fenséges Asszonyom!

Mélyen tisztelt Közönség!

Abban a háborúban, amelyet monarchiánk 1859-ben viselt Franciaország és Szárdinia ellen, néhai Scitovszky János biboros hercegprimás nagyszabású bőkezűséggel a hadseregnek adta át kórházi célokra a pozsonyi nyári primási palotát kertjével együtt. A hadsereg több mint egy fél évszázadon át használta a palotát a hozzátartozó telekkel és a régi tiszteletreméltó palotában a mostani háború folyamán is sok ezer derék harcosunk talált gyógyulást.

Ismeretes, hogy a mostani világháború *a katonai egészségügy terén nagy feladatok elé* állította a hadi igazgatást és az áldozatkész lakosság minden rétegének segítségével sikerült a katonai egészségügyet úgy szervezni, hogy az óriási követelményeknek megfelelhessen. Egy oly *jelentékeny egészségügyi intézmény felozlatásával*, mint amilyen a pozsonyi helyőrségi kórház, a hadi igazgatás *nagy áldozatot hoz*. De a katonai egészségügy terén végbevitt hatalmas munka mégis lehetségessé teszi nekem, hogy a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek az egyetem alapításában segítségére legyek.

Még nem fejeződött be a csatatereken az egész világot megrázó küzdelem, még tombol a harc mind a négy világtájon. Támaszkodva azonban idáig kivivott sikereinkre, melyeket a hadak igazságos Ura szent ügyünknek jut-

tatott, a sokat ígérő jövő reményében *már most különös figyelmet fordíthatunk a békés idők kötelességszerűen előttünk álló kulturális ügyeire.*

Kapcsolatban a kemény, az állam és az összes lakosság erejét a végsőkig igénybe vevő hadi munkával, most az a feladat áll előttünk, hogy minden intézkedést megtegyünk, hogy *a békekötés után minél előbb felvehessük ismét a gyümölcöző munka fonalát, hogy a monarchia kulturális és gazdasági életműködése méltón sorakozzék az eredménydús hősi küzdelemhez.*

Őszinte örömmel látjuk, mily tervszerűen és erélyesen dolgozik Magyarország az elkövetkezendő békés időszak teendőin; ezek között a teendők között a pozsonyi egyetem felépítése az első helyen áll.

Különös öröömre szolgál, hogy a hadi igazgatás a maga részéről is hozzájárulhat ennek a nagyszabású tervnek a megvalósításához.

Ezennel átadom a helyőrségi kórházat, annak kertjét és az Esterházy-gyakorlóteret a m. kir. Erzsébet-tudományegyetemnek azzal az őszinte, forró kívánsággal, hogy a tudomány, az ifjúság nevelése és Magyarország jólléte hazafias irányban fejlődjön!

IV.

DR. JANKOVICH BÉLA

VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS, VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁS-
ÜGYI MAGYAR KIRÁLYI MINISZTER

VÁLASZA,

MELLYEL A POZSONYI HELYŐRSÉGI KÓRHÁZ ÉPÜLETÉT ÉS AZ
ESTERHÁZY-GYAKORLÓTERET A M. KIR. ERZSÉBET-TUDOMÁNY-
EGYETEM CÉLJAIRA ÁTVESZI.

RESPONSUM

DRIS ADALBERTI JANKOVICH

S. C. ET R. A. MAIESTATIS ACT. INT. CONSILIARII NECNON CULTUS
AC NEGOTIORUM EDUCATIONIS PUBLICORUM REGII HUNG. MINISTRI,
QUO AEDIFICIUM XENODOCHII MILITARIS POZSONYENSIS ATQUE
PLATAEAM EXERCITATIONUM ESTERHÁZYANAM IN FINES UNI-
VERSITATIS RECIPIT.

Császári és Királyi Fenség!

Fenséges Asszonyom!

Főmagasságú Biboros Hercegprimás Úr!

Mélyen tisztelt Közönség!

Mélységes hódolattal és hálával eltelve lépek Felséges Urunk és királyi Trónja elé, aki ez ünnepnapon képviselőjével Császári és Királyi Fenségedet legkegyelmesebben megbizni méltóztatott. Midőn a harctérről visszatérve Császári és Királyi Fenséged felavatni kegyeskedik az Erzsébet-tudományegyetemet, elhangzott szavai, amelyekkel megpendülnek nemzeti érzésünk húrjai, széles e hazában lelkes viszhangot fognak kelteni.

Ez egyetem felavatásával biztosítva lesz Pozsony város és Nyugatmagyarország kulturális fejlődése a jövőben, amint az a vidék nagy történeti múltjának megfelel. A Mátyás király alapította akadémia rövid fennállása után a város dicső emlékű Mária Terézia királynénk kezdeményezésének köszönheti a királyi akadémia felállítását, amely száznyolcvan éves működés után átalakulva megnyílik az összes tudományok egyetememes művelésének. Ez akadémia kezdeményezésével egyidejűleg áthelyezi az államilag átszervezett Pázmányegyetemet Budára. Imigy fejleszti és bővíti a nagy királynő számos alkotásával a közoktatás terén azokat az intézményeket, amelyeket az előző századokban egyházaink nemes buzgalommal alapítottak volt. Ez alkotások vetik

meg alapját Magyarország kulturális fejlődésének a következő század első felében, amidőn sikerült pótolni századok viharai által okozott károkat és mulasztásokat. Ehhez hasonló fejlődést a közoktatás terén csak Felséges Urunk és Királyunk uralkodása alatt érünk el, amidőn az irányadó tényezők közreműködésével nemcsak az alsó- és középfokú oktatás nyer új szervezetet, hanem három új egyetem alapításával ugyanannyi új gócpont keletkezik, amely tanáraival és tanuló ifjúságával, tudományos intézeteivel és az egész tudományos világra kiterjedő összeköttetéseivel fejleszti a közműveltséget, a tudományt és annak gyakorlati alkalmazását.

Méltán bizhatunk abban, *hogy amilyen nagy volt az előbbi alkotások hatása, éppoly gazdag lesz következményeiben* a jelen kornak alapvető munkája, amellyel biztosíthatjuk magyar *hazánk jövőjét* a monarchiában dualisztikus alapon, valamint annak közreműködését a *civilizáció fejlesztésében* a vezető művelt nemzetek között.

Midőn e reményektől áthatva, hódolattal fogadjuk a pozsonyi Erzsébet-tudományegyetemnek ünnepélyes felavatását Császári és Királyi Fenséged részéről, ez alkalommal *hálával kell megemlékeznem mindazokról, akik a múltban közreműködtek annak létesítésében.*

Nagynevű elődöm, *Trefort* Ágoston volt az első, aki a pozsonyi egyetem ügyét lelkesen felkarolta és aki e terv megvalósítására minden kezdeményezést megtett. A midőn azonban a megvalósítás akadályba ütközött, *mindig voltak lelkes pártolói ez ügynek* az irodalomban, akik általában egy harmadik egyetem felállításának elodázhatatlan szükségét hangoztatták; ezek között különösen kiemelem *Berzeviczy* Albert elődömet. Ez érvek hatása és a közvélemény általános helyeslése mellett sikerült közvetlen elődömnök, *Zichy* János grófnak két új egyetem felállításához meg-

nyerni a törvényhozás hozzájárulását. Midőn e törvény alapján megkezdtem az új egyetemek szervezését, annak előkészítésében a minisztériumon kívül teljes odaadással támogattak tanácsukkal a budapesti és kolozsvári egyetemek tanárai.

Mindennek köszönhető, hogy két évvel ezelőtt az egyetem jog- és államtudományi kara megkezdhette működését egyelőre az akadémia helyiségében és az orvosi kar három tanára átvehette az egyetemi kórház irányítását.

Most, midőn az egész világra kiható nagy események és a harcok zaja akadályokat gördít a továbbfejlesztés békés munkája elé, *fokozott jelentőséggel* bír az egyetem fejlődésére nézve az az esemény, hogy a császári és királyi *hadügyminiszter úr személyesen megjelenve* a felavatási ünnepségen, *átadja az egyetem céljaira az eddigi helyőrségi kórházat és az Esterházy-gyakorlóteret.* Teljes mértékben elismerve azt a nagy áldozatot, amelyet a hadügyi vezetőség a mai súlyos viszonyok közepette ez átadással az egyetem érdekében meghoz, a magam részéről annak reménynek adok kifejezést, hogy az *egyetem tanári kara és tanuló ifjúsága* jövő működésének e színhelyén mindenkor *époly megértéssel szolgálja a haza és a kultúra ügyét, amint azt ma a hadügyminiszter úr ez átadással megtette.* Ugyanekkor az egyetemalapító Pázmány utódja, a jelenlevő biboros hercegprimás úr Ő Eminenciája, megelégedéssel látja felépülni az egyetemet elődeinek egykori nyári székhelyén. Fogadja ezért, valamint az ügynek hathatós támogatásáért tiszteletteljes köszönetemet. E hozzájárulásával biztosítva láthatja az egyetem fejlődését történeti talajon. Tekintve azt, hogy új egyetemek sorsa a környezettől is függ, melyben elhelyeződnek, remélhető, hogy *Pozsony városának itteni történeti keretében épügy érvényesülni fog* a tudományok művelésével a szabadon elemző kutatás módszere, mint a

történeti fejlődés láncolatának és összetételének figyelembe vétele, amely kettő egyesítve, leginkább biztosítja a tudományok fokozatos és biztos fejlődését. Midőn átveszem a pozsonyi Erzsébet-tudományegyetem céljaira a császári és királyi hadügyminiszter úrtól a helyőrségi kórházat a kerttel és Esterházy-térrel együtt, átadásáért a magyar királyi kormány köszönetét nyilvánítom.

V.

DR. KÉRÉSZY ZOLTÁN

EGYETEMI REKTOR

ÜNNEPI BESZÉDE.

ORATIO SOLLENNIS

A

DR. ZOLTANO KÉRÉSZY

RECTORE UNIVERSITATIS MAGNIFICO HABITA.

Császári és Királyi Fenség!

Fenséges Asszonyom!

Igen tisztelt ünneplő Közönség!

A magyar törvényhozásnak az 1912. évi XXXVI. t. cikkbe iktatott határozata elrendelte a pozsonyi egyetem felállítását. Ő császári és apostoli királyi Felségének, legkegyelmesebb Urunknak és a magas kormánynak nemzetünk szilárd erejébe s történeti hivatásába vetett rendíthetetlen hite és bizodalma pedig lehetővé tette, hogy az egyetem — dacára a rettenetes világháború kitörésének — első tanévét 1914. évi október hó 3-án a nehéz viszonyokhoz mért ünnepség keretében megnyissa s eképen Mátyás király hajdani pozsonyi egyetemének, az Academia Istropolitana-nak szellemi örökségét átvegye.

Az eddig csak egy karral bíró s ideiglenes hajlékkal rendelkező egyetem teljes kiépítésének ügye hatalmas, sőt *döntő jelentőségű lépéssel haladt előre a mai napon*, midőn e történeti emlékekben bővelkedő épületet, mely egykor Magyarország hercegprimásainak nyári palotája volt, tágas parkjával s az Esterházy-gyakorlótérrel együtt a közoktatásügyi miniszter úr Ő Excellenciája ünnepélyesen birtokba vette, hogy az egyetem itt, valamint a céljaira már korábban megszerzett Aspremont-Esterházy-palotában és Schiffbeck-féle telken nagy kulturális feladataihoz méltó s a főiskolai oktatás modern igényeinek és kivánalmainak

megfelelő elhelyezést nyerjen. És ezt *nemcsak az egyetem érdekéből, de Pozsony város fejlődése és csinosodása szempontjából is üdvös megoldásnak kell tekinteniünk*. Hasonlókép a legmelegebben üdvözölhetjük a közoktatásügyi miniszter úrnak azon, művészettörténelmi szempontból is érdekes tervét, hogy *az egyetemi építkezést kertváros alakjában* kontemplálja és hogy a mai ünneplés színhelyéül szolgáló ezen épületet, valamint az Aspremont-Esterházy-féle palotát is műtörténelmi jellegének megfelelően kívánja felújítani, hogy ekép egyetemünk ne csupán tudományos ismereteket közlő intézet, hanem egyúttal *az ifjúságnak kellemes, üdítő, egészséges otthona legyen*, ahol testi ereje, rugékonysága fejlesztésére, izlésének nemesítésére, lelkében a szép kultuszának ápolására, a történelmi emlékek és hagyományok iránti fogékonyság előmozdítására is megfelelő környezetet találjon. Hiszen már a régi görögök nevelési rendszere az ember testi és szellemi képességeinek és hajlamainak egyenletes és harmonikus fejlesztésére volt alapítva s ezért kulturájuk a tudomány, különösen a politika és bölcelet mivelése mellett, a lelki nemesség előmozdítására, a költészet és a szépművészetek ápolására is kiváló súlyt helyezett.

Egyetemünk végleges elhelyezése ügyében ily nevezetes, sőt méltán történelmi jelentőségűnek mondható lépés történnén, *immár semmi kétségünk sem lehet az iránt, hogy az áldásos béke korszakának felvirúttával egyetemünk teljes felépítése és összes fakultásainak megnyíltá gyorsan be fog következni* s ebbeli reményünk teljes jogcimet nyújtott arra, hogy mai egyetemi avató ünnepünket megtartsuk.

Ennek a magasztos és úgy véljük, valóban nemzeti jelentőségű ünnepélynek megtartására a közoktatásügyi kormány és az egyetem tanári kara legméltóbb s *legalkalmasabb időpontnak* megdicsőült *Erzsébet királynénk névnapját*

tekintette, hogy így az egyetem felavatásával kapcsolatban kegyeletes érzelmekkel áldozhassunk a vértanú-halált szenvedett jószágos királyné fenkölt emlékének is.

Császári és Királyi Fenség! Mélyen tisztelt ünneplő Közönség! Ő császári és apostoli királyi Felsege 1912. évi október hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásául legykegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az 1912. évi XXXVI. t.-cikk értelmében Pozsonyban felállítandó m. kir. tudományegyetem örök időkre *m. kir. Erzsébet-tudományegyetemnek* neveztessek. E legmagasabb uralkodói kegy folytán, mellyel Felseges Urunk egyetemünket örök hálára kötelezte, reánk nézve a megdicsőült királynénak névünnepe különösen magasztos jelentőségű. Mert hiszen ő a mi áldó s védő géniusunk, aki soha el nem fogyatkozó melegséget s fényt áraszt az Alma Materre!

Erzsébet királyné földi vándorlása alatt csak vigaszt és áldást hintett mindenfelé. Női erényeivel, fenkölt jószágával, lelkének angyali gyengédségével és ideális tisztaságával minden magyar szívet meghódított. És égető fájdalom nyilalt keresztül az egész nemzeten ama szomorú szeptemberi napon, mikor végsőt dobbant az a nemes szív, melyben csak jószág, szeretet és fájdalom lakott!

Ám a sötét gyászt, mellyel megdicsőült királynénkat egykor elsirattuk, hova-tovább felváltja a magyar nemzetnek az ő tüneményes alakja köré fűződő rajongó hálája, soha el nem muló áhítatos kegyelete és mélységes tisztelete. Bennünket, az Erzsébet-egyetem tanári karát s tanuló ifjúságát pedig áldott emlékü királynénk megdicsőült szelleme örökre buzdítani fog kötelességeink hű teljesítésére, hogy a nagy királyné nevének varázsától övezett e kultúrintézet az izzó hazafiságnak, a szent korona iránti törhetetlen hűségnek és a magyar nemzeti műveltségnek temploma legyen!

Császári és Királyi Fenség! Mélyen tisztelt Közönség! Az Erzsébet királyné áldott nevét viselő egyetem életre hívásával Pozsony város közönségének régóta táplált óhajta, egyik legnemesebb törekvése valósult meg s a *magyar nemzet egy hatalmas kultúralkotással gazdagodott*. A magyar művelődéstörténelem lapjai igazolják, hogy mióta Hunyadi Mátyás pozsonyi egyeteme huszonhárom évi működés után megszűnt, úgy királyaink, mint Pozsony város közönsége több ízben foglalkoztak ezen egyetem felújításának kérdésével. Eléggé bizonyítja ezt azon — okirattal igazolt — történelmi tény, hogy II. Ferdinánd király 1625-ben a pozsonyi egyetem újonnan való felállítását határozottan kilátásba helyezte, sőt ezen egyetem szervezésének munkálataival Pálffy István pozsonyi főispánt és Pálffy Pál kamarai elnököt megbizta s egyuttal a pozsonyi prépostot és társaskáptalant is felszólította a szervezés munkájában való közreműködésre.

Azonban az akkori zavaros idők s nehéz viszonyok közepette a pozsonyi egyetem felújításának gondolata ezen királyi kezdeményezés stádiumában maradt és megvalósítása iránt csak az utóbbi évtizedek folyamán indult meg újabb erőteljes mozgalom. A múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben nemzeti közművelődésünk örvendetes fellendülése s ezzel kapcsolatban a felső oktatástügy korszerű reformjának szüksége a hazai egyetemek számának növelését mind sürgetőbb kultúrpolitikai feladat gyanánt szabta elénk. A kormány és hazánk tudományos közvéleménye ezen kérdésnek fontosságát, különösen a jogi és az orvostudományi oktatás nagy érdekei tekintetéből, mélyen átérezte s annak megoldása érdekében sűrűn folytak a tárgyalások és a vitatkozások, amelyek során, *Pozsony, mint egyetemi székhely*, mindenkor előtérben állott. Majd 1880 április 6-án Trefort Ágoston akkori vallás- és

közoktatástügyi miniszter a Pozsonyban szervezendő egyetem tervét kidolgozta s Ő császári és apostoli kir. Felségéhez előterjesztette, részletesen kifejtvén abbéli álláspontját, hogy a *harmadik egyetem a magyar kultúra érdekében legcélszerűbben és a szervezési költségek szempontjából is legelőnyösebben az ország valamennyi városai közül Pozsonyban volna felállítható.* A miniszteri előterjesztés alapján Ő Felsége 1880 április hó 15-én kelt legmagasabb kéziratával a pozsonyi egyetem felállításához az engedélyt megadni s az e célból szükséges további lépéseknek alkotmányos úton való megtételére Trefort minisztert felhatalmazni méltóztatott.

Sajnos, a további szervező intézkedések ezuttal is elmaradtak. Mignem aztán az e kérdés körül egy évtized óta ujult erővel megindult országos mozgalom folyamán az egyetemért versengő városok között Pozsony a *legnagyobb eréllyel és áldozatkészséggel lép sorompóba* a maga igényjogosultságának diadalra juttatásáért s ezúttal a város nemes törekvését és anyagi áldozatát fényes siker koronázta.

Khuen-Héderváry Károly gróf akkori miniszterelnök Pozsony város és egész nyugati Magyarország közönségének fényes küldöttsége előtt 1911 november 25-én ünnepélyesen kijelentette, hogy *Pozsony városa a király és a nemzet akaratából tudományegyetemet fog kapni.* A küldöttség tagjai emelkedett érzelmekkel fogadták ezt a történeti emlékezetességű miniszterelnöki nyilatkozatot, amely nyilvánosságra hozta a kétségtelen s örvendetes tényt, hogy Ő császári és apostoli kir. Felsége a pozsonyi egyetem felállításához és az erre vonatkozó törvényjavaslat előterjesztéséhez legmagasabb beleegyezését megadni méltóztatott. Ezen előzmények után alkottatott meg az 1912. évi XXXVI. t.-cikk, amely a debrecenin kívül a pozsonyi egyetem felállítását is elrendeli.

Azon indokok között, melyek a pozsonyi egyetem életre hívásánál döntő súllyal jöttek figyelembe, Pozsonynak fényes történeti multja és fejlett kulturája tagadhatatlanul a legnagyobb nyomatékú volt. Hiszen e város, mely a maga municipális szabadalmát s jogállását még az Árpádok korára vezeti vissza s már a királyság első századaiban polgárainak szorgalma és munkássága folytán virágzó jólléthez jutott, egyúttal, különösen Hunyady Mátyás uralkodása óta, tekintélyes kulturája által is mindnagyobb jelentőségre emelkedett. A mohácsi vész után pedig, midőn hazánk keleti részeiben közlétről s magyar kulturáról alig lehetett szó, Pozsony lett országunk fővárosa, a magyar politikai és társadalmi életnek központja. Itt tartatnak országgyűléseink, itt székelnek jórészt az állami igazgatás főszervei s itt talált menedékhelyet a magyar irodalom, tudomány és művészet azon szomorú időkben, midőn nemcsak állami integritásunk szenvedett csorbát, de Magyarország nagy részében még a nemzeti kulturának nyomai is alig voltak feltalálhatók. Mindezekhez járul e város polgárainak takarékos, szolid és munkás élete, kipróbált hazafisága s a közcélok iránti áldozatkészsége és fogékony-sága.

Ily kedvező talajon, ebben a kongruens környezetben az egyetemi oktatásnak s hazánk tudományos műveltsége előmozdításának valóban minden előfeltételét megtalálhatjuk, ami azt a boldogító reménységet kelti fel bennünk, hogy a *pozsonyi Erzsébet-tudományegyetem a nemzeti közmívelődés érdekében valóban fontos szerepre van hivatva s hogy ezt a nagy kultúrmissziót majdan hazánk üdvére gazdag sikerrel fogja betölteni!*

Kétségtelen továbbá, hogy egyetemünknek azon nagy jelentőségű feladat is osztályrészül jutott, hogy itt, az ország határszéli fővárosában *közvetítse hazánkknak a nyugati nem-*

zetekkel, első sorban a testvér osztrák állammal és hű szövetségesünkkel, a nagy német birodalommal való kulturális érintkezését. Ez az egyetem lesz hivatva egyfelől a tudományos műveltségnek nyugatról kölcsönzött elemeit legközvetlenebbül felfogni és a magyar nemzeti kultúra javára áthasonítani s értékesíteni, másfelől a hazai közművelődés és tudományosság irányában a külföld fokozottabb érdeklődését s méltányló elismerését hathatósabban biztosítani.

Mindezek alapján az egyetem tanári karának szilárd meggyőződése, hogy azok, kik e nagy kulturalkotás létrejöttén közreműködtek, a hazai műveltség s tudomány számára egy hatalmas erőforrást nyitottak meg és ezzel nemcsak Pozsony város közönségének, nemcsak hazánk nyugati részének, de az egész magyar nemzetnek hálájára is érdemesítették magukat.

Legmélyebb, soha el nem muló hálára vagyunk azonban kötelezve *dicsőségesen uralkodó apostoli Királyunk, legkegyelmesebb Urunk irányában*, aki fejedelmi bölcsességével a pozsonyi egyetem ügyét diadalra juttatni s legmagasabb személyének mai avató ünnepségünkön való képviseltetése által egyetemünk irányában atyai jóindulatának újabb bizonyítékát nyújtani méltóztatott. E legmagasabb fejedelmi kegy a korona tündöklő fényét árasztja ünnepségünkre s megszilárdítja egyetemünk további fejlődése iránt táplált hitünket, bizalmunkat s reményeinket.

Alázatos tisztelettel kérjük császári és királyi Fenségedet, hogy Ő császári és apostoli királyi Felsege, dicsőségesen uralkodó királyunk színe előtt egyetemünk tanári s tisztviselői karának és tanuló ifjúságának legmélyebb alattvalói hódolatát, rendithetetlen hűségét és soha el nem muló háláját tolmácsolni kegyeskedjék. S midőn e kérelmünket legmélyebb tisztelettel előterjesztjük, egyuttal császári és királyi Fenséged előtt ünnepélyes fogadalmat

teszünk, hogy a tudomány s a nemzeti művelődés szolgálatában kötelességeinket komoly tudományos munkával, rendithetetlen odaadással s minden erőnk megfeszítésével iparkodunk teljesíteni!

Hódolatteljes hálával mondunk köszönetet Ő császári és királyi Fensége, *Izabella királyi hercegasszonynak*, aki fenkölt lelkének s Pozsony város *kultúrintézményei* iránt *táplált rokonszenvének egész melegével karolta fel egyetemünket* és fenséges családjának tagjaival együttesen történt magas megjelenése által mai ünnepségünk fényét s történeti jelentőségét emelni méltóztatott!

A pozsonyi Erzsébet-tudományegyetem pedig a magyar kultúra emelésére, fényének gyarapítására álljon és virágozzék, míg a haza él!

VI.

BROLLY TIVADAR

KIR. TANÁCSOS, POZSONY SZAB. KIR. VÁROS POLGÁRMESTERÉNEK

ÜDVÖZLŐ-BESZÉDE.

ORATIO SALUTARIS

THEODORIS BROLLY

CONSILIARII REGII, LIBERAE AC REGIAE CIVITATIS POZSONY
MAGISTRI CIVIUM.

Császári és Királyi Fenség!

„Pozsony városa a király és a nemzet akaratából tudományegyetemet fog kapni.“

Ezt a kijelentést tette, ezeket mondotta Magyarország akkor volt miniszterelnöke, Khuen-Héderváry Károly gróf 1911. évi november hó 25-én annak a küldöttségnek, amely Pozsony város, Nyugatmagyarország tizenkét vármegyéje és három törvényhatósági városa nevében a harmadik tudományegyetemet Pozsonynak, városunknak kérte.

Kitörülhetetlenül vésődött sziveinkbe a korona tanácsosának ez az örökké emlékezetes kijelentése. Mert valaminthogy városunk régi dicsőségét hirdeti a „Vitam et sanguinem“, épp úgy biztosította városunk jövő nagyságát, jövő fejlődését a miniszterelnöknek kijelentése: „*a király és a nemzet akaratából.*“

Császári és királyi Fenség! A király és a nemzet akaratából föléled ismét városunkban az Academia Istropolitana. Teljesült egyik legfőbb óhajunk, az lett ismét városunk, ami volt egy félezred előtt dicső Mátyás király korában, tudományegyetem székhelye.

Császári és királyi Fenség! Ünnepet ülünk ma, Erzsébet napján. Tudományegyetemünknek, Felséges Urunk és Királyunk legfelső beleegyezésével, engedélyével az Ő és nemzetünk közös védőangyala, áldott emlékü Királyasszonyunk nevét örök időkre viselő Erzsébet-tudományegyetemünk avató ünnepét. Országos ünnepet, amelynek az ország határain messze túl terjedő jelentőséget ad Felséges Urunk, Királyunk képviselőjének, Fenségednek legmagasabb jelenléte.

Hódoló tisztelettel üdvözlöm Fenségedet, Urunk, Királyunk képviselőjét az egykori koronázó város, annak polgársága nevében!

Kérjük Fenségedet, tomácsolja Urunk, Királyunk legmagasabb színe előtt hódolatteljes tiszteletünket, törhetetlen hűségünket. Kérjük, tolmácsolja Fenséged legmélyesegesebb hálánkat, hogy ünnepségünkön képviselődével Fenségedet kegyeskedett legkegyelmesebben megbizni és kérjük, kegyeskedjék tolmácsolni sziveinkben kiolthatatlanul, örökké élő hálánkat azon legmagasabb érdeklődésért, amelyre Ő Felsőge városunkat, annak fejlődését mindenkoron méltatni kegyes.

Hódoló tisztelettel üdvözlöm *Fenségteket, fenséges királyi hercegi családunkat!* Magas jelenlétük ünnepségünkön kiváló fényt ad ennek és egy újabb örömteljes, boldogító tanújele annak a legkegyelmesebb jóindulatnak, amelylyel Fenségtek több mint egyharmad évszázados itt tartózkodásuk alatt városunkat mindenha kitüntetni, annak közéleti, kulturális fejlődését érdeklődésünkkel kísérni és előmozdítani kegyesek.

Örömmel, mély tisztelettel üdvözlöm Magyarország biboros hercegprimását, az ország zászlóseit, a törvényhozás és a kormány tagjait, a magyar testőrség képviselőit. Megtisztelő megjelenésük országossá avatja ünnepünket, lelki szemeink elé visszavarázsolja Pozsony város fénykorát, azokat az időket, amikor évszázadokon át városunk volt állami életünk menhelye, gyűlhelye, nemzeti kultúránk gócpontja.

Üdvözlöm hadügyminiszterünket, dicső hadseregünk képviselőit, üdvözlöm társtudományegyetemeink, társtörvényhatóságaink, az egyházi és polgári hatóságok képviselőit, vezető férfait!

Szívből köszöntlek, üdvözöllek *Erzsébet-tudományegyetemünk!* Az érvek nemes fegyvereivel küzdöttünk érted,

mai ünnepélyes felavatásod méltóságteljes küzdelmünk győzelmi ünnepe. Szeretettel ölelünk keblünkre, hogy egy legyen sziveink dobbanása. Üdvözlöm azokat a kiváló férfiakat, akikre vezetésed, gondozásod, fejlesztésed bízva van: a Magnificus Rektort, a Prorektort, a tanári és tisztviselői kart. Adja a Mindenható, hogy ezen a kultúra által megtermékenyített és megszentelt talajon virulj és fejlődj mielőbb oly világhírűvé, mint volt elődöd, az Academia Istropolitana.

Mélységes hála a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter és a császári és királyi hadügyminiszter uraknak, hogy kölcsönös megértéssel és a kulturának hozott előzékeny áldozatkészséggel ezen épület és telkeinek átengedése és átvétele által elhárították az egyetemünk végleges elhelyezését elodázott akadályt és biztosítva egyetemünknek a városunkban ezen a helyen őt leginkább megillető állandó otthont, ezzel egyúttal hatalmas lendületet adtak nagyráhatott főiskolánk jövő fejlődése szent ügyének.

Mint arany színű borostyánba anyaföldünk természetes fejlődésének valami őskori maradványa, úgy van Erzsébet-tudományegyetemünk alkotó ereje elenyészhetetlenül belefoglalva a mindnyájunktól vallott s hirdetett magasztos jelmondat és vezérigébe:

Hazádnak rendületlenül

Légy hive oh magyar!

Ez a jelmondat ékesitse főiskolánk lobogóját, lengjen előtte tudományos pályafutásán! Mi, ez ősrégi kultúrváros polgárai pedig hazafias lelkesedéssel fogjuk követni mindenha.

Imaszerű fohászunk száll az Egek Urához: *Áldd meg jószágos ősz Királyunkat, szeretett hazánkat!*

VII.

ELSŐ FERENC JÓZSEF ÚR

Ő CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIR. FELSÉGÉNEK AZ EGYETEM REKTO-
RÁHOZ INTÉZETT LEGKEGYELMESEBB

VÁLASZA

A M. KIR. ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS POZSONY SZAB. KIR.
VÁROS NEVÉBEN ALBRECHT FŐHERCEG ÚR Ő CSÁSZÁRI ÉS
KIRÁLYI FENSÉGE ÁLTAL AZ AVATÓ ÜNNEPÉLYRŐL KÜLDÖTT
HÓDOLATNYILVÁNÍTÁSRA.

RESPONSUM

BENIGNISSIMUM SVAE CAESAREAE ET APOSTOLICAE REGIAE
MAJESTATIS

FRANCISCI JOSEPHI I.

AD HOMAGIUM SCIENTIARUM UNIVERSITATIS AC LIBERAE ET
REGIAE CIVITATIS POZSONY PER SERINISSIMUM CAESAREUM AC
REGIUM ARCIDUCEM ALBRECHT OBLATUM RECTORI UNIVERSI-
TATIS TRANSMISSUM.

Wien Hofburg, 1916. november 21.

Élénk meglelégedéssel fogadtam a pozsonyi Erzsébet-tudományegyetemnek, valamint Pozsony szabad királyi városnak az egyetem avató ünnepe alkalmából Kedvességed által előterjesztett hódolatát s ezért, valamint az érettem mondott imákért szives köszönetemet fejezem ki. Bizton reménylem, hogy az ujonnan felavatott egyetem a magyar kultúra fejlesztésének és terjesztésének hatalmas tényezője lesz és hogy ezzel az ősi koronázó város, mint az ország szellemi életének egyik gócpontja, újabb jelentőségnek és további felvirágzásnak megy elébe.

Ferenc József.

